

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio XCIII. De speciebus superstitionis. Et primo quantum ad
indebitum cultum veri Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

dine ad Deum: ita superstitio contraria est in ordine ad creaturam, puta, demonem, cui cultus exhibetur. Sed diuinitas, & obseruatio est in ordine ad euentus & actus nostros; ergo non sunt superstitio- nis species. Ideo resposito directe facti facit argumento, dicendo, qd diuinationes, & obseruationes in quantum demoniacae, sunt species superstitio- nis, & non in quantum humana opera. Si- cut etiam sub religione comprehenditur: nunc opera hominum in quantum diuina, per assumptionem aliquid diuini, ut supra patuit, ita qd in omnibus istis saluatoris ordi aliquis reuerentialis ad demonem, inuocando ipsum, & subijciendo se iustitias eius; sicut in religionis multis operibus accidit respectu Dei, ut patet in iuramento, sacramentis, & huiusmodi. Et tu bene seruabis hoc in corde tuo, ut inde postmodum discernas in obseruationibus, & diuinationibus, rationem peccati mortalis, vel uenialis, ut infra declarabimus.

Inf. q. 94. ar. 2. c. 1.
Li. 1. c. 13. to. 1.
Glo. ordinaria ibid sup illud. Ad firmitate carnis ex Amb. Li. 2. c. 20. ut que ad 24. rom. 3. Ar. preced.
1. 2. q. 72. ar. 2.
1. 2. q. 1. ar. 3. & q. 18. ar. 4. 5. 6. 10. & 11.

AD TERTIVM dicendum, F quod religio non potest habere excessum secundum quantitatem absolutam: potest tamen habere excessum secundum quantitatem proportionis, prout scilicet in cultu diuino fit aliquid, quod fieri non debet.

ARTICVLVS II.

Utrum sint diuersae superstitio- nis species.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, qd non sint diuersae superstitio- nis species, quia Si unum oppositorum dicitur multipliciter, & reliquum: sed religio cui opponitur superstitio, non habet diuersas species, sed omnes eius actus ad unam speciem referuntur: ergo nec superstitio habet diuersas species.

¶ 2 Praet. Opposita sunt circa idem: sed religio, cui opponitur superstitio, est circa ea, quibus ordinamur in Deum, ut supra habitum est: non ergo species superstitio- nis, quae opponitur religioni, possunt attendi secundum aliquas diuinationes humanorum euentuum, uel secundum aliquas obseruationes humanorum actuum.

¶ 3 Praet. Ad Coloss. 2. super illud, Quae sunt rationem habentia sapientiae in superstitio- ne, dicitur glo. id est, in simulata religio- ne: ergo etiam simulatio debet poni species superstitio- nis.

SED CONTRA est, qd Aug. in 2. de doctr. christia. diuersas species superstitio- nis assignat.

RESPONDEO. Dicendum, quod sicut supra dictum est, uirtutum superstitio- nis consistit in hoc, qd transcendit uirtutis medium secundum aliquas circumstantias, ut supra dictum est. Non enim querit circumstantiarum corruptarum diuersitas uarietatem peccati speciem, sed solum quando referuntur ad diuersa obiecta, uel diuersos fines. Secundum hoc enim morales actus speciem sortiuntur, ut supra habitum est. Diuersificantur ergo superstitio- nis species. Primo quidem, ex parte obiecti. Potest enim diuinus cultus exhiberi, uel cui exhibendus est, scilicet Deo uero, modo tamen indebito, & haec est prima superstitio- nis species: uel ei, cui non debet exhiberi, scilicet cuiusque creaturae, & hoc est aliud superstitio- nis genus, quod in multas species diuiditur, secundum diuersos fines diuini cultus. Ordinatur enim primo diuinus cultus ad reuerentiam Deo exhibendam: & secundum hoc, prima species huius generis est idolatria, quae diuinam reuerentiam indebite exhibet creaturae. Secundo, ordinatur ad hoc, quod homo instruat a Deo, quem colit: & ad hoc pertinet superstitio diuinata, quae demones consulit per aliqua pacta cum eis inita uel tacita, uel expressa. Tertio, ordinatur diuinus cultus ad quandam directionem humanorum actuum secundum instituta Dei, qui colitur: & ad hoc pertinet su-

perstitio quarundam obseruationum, sicut Aug. in 2. de doctr. christia. dicitur esse quicquid institutum est ab hominibus, & colenda idola pertinentis: & hoc ipsum. & postea subdit. Vel ad colenda quaedam significationum cum demone, atq; federata, quod pertinet ad haec pauca subdit: Ad hoc genus pertinet tur, & huiusmodi, quod pertinet ad haec.

AD PRIMVM ergo dicendum, qd sicut dicitur 4. cap. de diuin. nomin. Bonum est, & integra causa, malum autem est defectibus. Et ideo uni uirtuti plura inchoantur, ut supra habitum est. Verbum autem phi. ueritatem habet in opposito, in quod dem ratio multiplicationis.

AD SECVNDVM dicendum, qd diuinationes obseruationes aliquae pertinent ad superstitio- nem, quantum dependunt ex aliquibus demone, & sic pertinent ad quaedam eius inita.

AD TERTIVM dicendum, qd similitudine dicitur, quando traditioni humane, non nis applicatur, prout in glo. sequitur. In lata religio nihil est aliud, quam cultus habitus modo in debito, sicut si aliquis tiam uellet colere Deum, secundum ritum. Et de hac ad literam loquitur glo.

QVAESTIO XCIII.

De speciebus superstitio- nis, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de speciebus superstitio- nis.

¶ Et primo, De superstitio- ne indebiti cultus ueri Dei.

¶ Secundo, De superstitio- ne idolatrie.

¶ Tertio, De superstitio- ne diuinationum.

¶ Quarto, De superstitio- ne oblationum.

CIRCA primu[m] quaruntur duo.

¶ Primo, Utrum in cultu ueri Dei possit esse aliquid perniciosum.

¶ Secundo, Utrum possit ibi esse aliquid superstitium.

ARTICVLVS PRIMVS.

Utrum in cultu ueri Dei possit esse aliquid perniciosum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod in cultu ueri Dei non possit esse aliquid perniciosum: Dicitur enim Ioc. 1. Omnis, qui cumque inuocauerit nomen domini, saluus erit. sed quicumque colit Deum, quocumque modo, inuocat nomen eius: ergo omnis cultus Dei contra- riosus est salutem. nullus ergo est perniciosus.

¶ 2 Praet. Idem Deus est, qui colitur iustis quacumq; modo, &

De idolatria, in quatuor articulis diuisa.

DEINDE considerandum est de idolatria. ET CIRCA hoc quatuor.

¶ Primò, Vtrum idolatria sit species superstitionis.

¶ Secundò, Vtrum sit peccatum.

¶ Tertio, vtrum sit grauissimum peccatorum.

¶ Quartò, De causa huius peccati. Vtrum autem cū idolatris communicandum, dictum est supra, cū de infidelitate ageretur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum idolatria recte ponatur species superstitionis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, qd idolatria non ponatur recte species superstitionis.

Sicut enim heretici sunt infideles: ita & idolatry. sed heresis est species infidelitatis, ut in pra. habitum est. ergo & idolatria, non autem superstitionis.

¶ 2 Præ. Latría pertinet ad uitium religionis, cui opponitur superstitio: sed idolatria uidetur uniuoce dici cum ea latría, quæ ad ueram religionem pertinet. Sicut enim appetitus falsæ beatitudinis cum appetitu ueræ beatitudinis uniuoce dicitur: ita cultus falorum Deorum, qui dicitur idolatria, uniuoce uidetur dici cum cultu ueri Dei, qui est latría ueræ religionis. ergo idolatria non est species superstitionis.

¶ 3 Præ. Illud quod nihil est potest esse aliqui generis species: sed idolatria nihil esse uidetur. dicit enim Apost. ad Corinth. 8. Scimus quia nihil est idolum in mundo. & infra 10. Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliud, aut quod idolum sit aliud: quali dicit nō: immolare autem idolis propriè ad idolatriam pertinet. ergo idolatria, quasi nihil existens, non potest esse superstitionis species.

¶ 4 Præterea. Ad superstitionem pertinet exhibere cultum diuinum, cui non debetur: sed cultus diuinus sicut non debetur idolis, ita nec aliis creaturis. unde ad Roman. 1. Quidam uituperantur de hoc, quod coluerant, & seruauerunt potius creaturis, quam creatori. ergo in cōueniēter dicitur di superstitionis species idolatria.

natur, quod præter Ecclesie institutione, aut consuetudine fit: ideo, dato quod aliquis præter Ecclesie morem, ad interiorē deuotionem intendet noua ordinare, superfluitatis vitio non caret, & exterioris tantum colitur: nam interior peccat, ab Ecclesie regula declinans, Quale autem peccatum committatur in huiusmodi superfluitate, quæ inter superstitiones numeratur, in litera non exprimitur. Est tamen communiter ueniale, nisi contempnus ecclesiasticæ discipline, aut interioris cultus adfit, quia non est ibi perfecta superstitionis ratio. Nec tamen leue habendum est peccatum hoc: quoniam infra superstitionis laetitiam cōtinetur, quæ diuino opponitur cultui. Omne autem peccatum in his, quæ Dei sunt, magni esse constat.

¶ 2 Præ. Exterior cultus est profectio quadam cultus interioris, quo Deus colitur fide, spe, & charitate, ut August. dicit * in Enchiridion: sed in fide, spe, & charitate non potest esse aliquid superfluum: ergo neque in diuino cultu.

¶ 3 Præterea. Ad diuinum cultum pertinet, ut ea Deo exhibeamus, quæ a Deo accepimus: sed omnia nostra Deo accepimus, ergo si totum quicquid possumus, facimus ad Dei reuerentiā, nihil superfluum erit in diuino cultu.

SED CONTRA est, quod August. dicit * in 2. de doctr. christ. quod bonus, uerisq; christianus etiam in literis sacris superstitionis signata repudiat: sed per sacras literas Deus colendus ostenditur. ergo etiam in cultu diuino potest esse superstitio ex aliqua superfluitate.

RESPON. Dicendum, quod aliquid dicitur superfluum dupliciter. Vno modo, secundum absolutam quantitatem: & secundum hoc non potest esse aliquid superfluum in diuino cultu: quia nihil potest homo facere, quod non sit minus eo, quod Deo debet. Alio modo potest esse aliquid superfluum secundum quantitatem proportionis, quia scilicet non est fini proportionatū. Finis autem diuini cultus est, ut homo Deo det gloriam, & ei se subiciat mente, & corpore: & ideo quicquid homo faciat quod pertinet ad Dei gloriam, & ad hoc, quod mens hominis Deo subiciatur, & etiam corpus per moderatam refrenationem concupiscentiarum, secundum Dei, & Ecclesie ordinationem, & consuetudinem eorum quibus homo conuiuit in diuino cultu. Si autem aliquid sit, quod quantum est de se, non pertinet ad Dei gloriam, neque ad hoc, quod mens hominis feratur in Deum, aut quod carnis concupiscentiæ moderatè refrænentur: aut etiam si sit præter Dei, & Ecclesie institutione, uel contra consuetudinem communem, quæ secundum * August. pro lege habenda est, totum hoc reputandum est superfluum, & superstitiosum: quia in exterioribus solum consistens, ad interiorum Dei cultum non pertinet. Vnde * August. in lib. de uera religione, inducit, quod dicitur Luc. 17. Regnum Dei intra uos est: loquitur contra superstitiosos, qui scilicet exterioribus principalem curam impendunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in ipsa Dei glorificatione implicatur, quod id quod fit, pertineat ad Dei gloriam, per quod excluditur superstitionis superfluitatis.

AD SECVDVM dicendum, qd per fidem, spem, & charitatem, anima subicitur Deo: unde in eis non potest esse aliquid superfluum. Aliud autem est de exterioribus actibus, qui quandoque ad hæc non pertinent.

AD TERTIVM dicendum, quod ratio illa procedit de superfluo, quantum ad quantitatem absolutam.

Enchir. c. 3. to. 3.

Li. 1. c. 18. in med. to. 3.

In epist. 86. par. a prim. tom. 2. & de Eccl. dogm. c. 22. Ca. 3. a med. to. 1.